

نقش و جایگاه خانواده در حکمرانی اسلامی با تأکید بر اندیشه امام خمینی (ره)

هادی معزی فر

دانشگاه صنعتی بیرجند ، گروه معارف اسلامی

moezzifar@birjandut.ac.ir

محمد مهدی صدوقزاده

چکیده:

مقاله‌ی حاضر حاصل تلاش و تحقیق در رابطه با جایگاه خانواده در حکمرانی اسلامی است. در این نوشتار سعی بر این شده که ابتدا این موضوع از دیدگاه اسلام مورد بررسی قرار گیرد و به دنبال آن چون حضرت امام به عنوان مجتهدی جامع الشرایط و جامع الاطراف بود و همچنین ایشان از نظر فقه و فلسفه و کلام اسلامی همراه با بینش عمیق سیاسی طراح و سکان‌دار نظری و عملی نظام نوین مدیریتی جامعه‌ی اسلامی مبتنی بر احکام اسلام و فقه سیاسی بودند نظریات ایشان مورد تأکید این نوشتار قرار گرفته است. به طور خلاصه این نوشتار نقش خانواده در حکمرانی اسلامی از این جهت که خانواده بستری است برای تربیت افراد و نقش‌آفرینی آنها در زمینه حکومت، شیوه‌ی تربیت دینی کودک از دیدگاه اسلام و آماده کردن او برای به دست گرفتن آینده جامعه را بیان نموده و در این زمینه شیوه و کلام حضرت امام در زمینه تربیت کودکان را مد نظر داشته است.

واژگان کلیدی: حکمرانی اسلامی، خانواده ، امام خمینی، تربیت

پیشگفتار:

انسان موجودی اجتماعی است و زندگی او به طور گروهی و در بستر اجتماع بهتر اداره می‌شود. شاید بتوان از کلمه‌ی انسان معنی انس و الفت یافتن را استفاده نمود. لذا می‌توان گفت که انسان هیچ‌گاه به طور انفرادی قادر به برآوردن نیازهای خود نباشد. بهترین نشانه برای اجتماعی زندگی کردن انسان شاید بتوان گفت که نیاز جنسی باشد که از آن ایجاد انسان و در نتیجه اجتماع انسانی حاصل می‌شود. ابتدایی‌ترین اجتماع از زن و مرد شروع می‌شود (تشکیل خانواده) تا به مراحل و افراد بالاتر از آن برسد، پس مشخص شد که انسان موجودی اجتماعی است. از آنجا که این موجود اجتماعی در برآوردن نیازهای خود به تعامل و داد و ستد با دیگر افراد می‌پردازد؛ تراحم‌ها و تضادهایی پیش می‌آید از همین‌جا نیاز به قوانین اجتماعی پیدا می‌شود و نیاز به حکومت می‌افتد. همه‌ی شما در رابطه با یکدیگر مسئول هستید از همین نگاه برداشت شده است (مجلسی، 1403، ج 72 ص 38)¹ بهترین قانون، کامل‌ترین، عادل‌ترین و جامع‌ترین آنهاست. برای اجرای آن نیز باید کامل‌ترین و جامع‌ترین افراد در نظر گرفته شوند. این قانون و این مجری را کسی بهتر از آفریدگار انسان که حکیم و علیم است؛ بهتر نمی‌شناسد. لذا قانون و مجری قانون را خود خداوند تعیین می‌کند. نظام اجتماعی اسلام و کتاب قانون قرآن بهترین نظام‌ها و کامل و جامع‌ترین قانون‌ها و پیامبر و امامان معصوم (علیهم‌السلام) بهترین مجریان قانونند.

مقدمه:

در نظام تربیتی اسلام حکومت هدف نیست بلکه وسیله است هدف اسلام سعادت انسان است. اسلام چون انسان را موجودی دو بعدی می‌داند، لذا سعادت او را هم در هر دو بعد مد نظر دارد و سعادت نهایی او را سعادت اخروی می‌داند. دنیا را به عنوان وسیله برای رسیدن به آن مد نظر دارد و لذا اولیا معصوم بر مزرعه بودن دنیا برای آخرت تاکید دارند (همان، ج 70 ص 148).² برای رسیدن به سعادت اخروی باید از صراط دنیا عبور نمود. دنیا بستر حیات و پرورش روح است روح برای درک عالم معنا باید ابتدا در بستر مادی ظهور و بروز یابد و احساسات مادی را درک کند تا از آن به احساسات معنوی گذر کند. در بستر ماده است که رشد و تربیت معنا می‌یابد. لذا عالم ماده جایگاه تربیت شدن برای عالم معناست. از آنجا که تربیت انسانی نیاز به ابزار و تشکیلات دارد حکومت و حاکمیت نیاز می‌یابد. لذا است که امیرالمومنین (ع) می‌فرماید: «خدا یا تو مدانی که جنگ و درگیری ما برای به دست آوردن قدرت و حکومت و دنیا و ثروت نبود، بلکه میخواستیم نشانهای حق و دین تو را به جایگاه خویش باز گردانیم، و در سرزمینهای تو اصلاح را ظاهر کنیم، تا بندگان ستم‌دیده‌ها در امن و امان زندگی کنند، و قوانین و مقررات فراموش شده تو بار دیگر اجراء گردد» (دشتی، 1379 ص 189).³ اسلام چون سعادت نهایی را سعادت اخروی می‌داند که سعادت دنیا نیز از ناحیه‌ی همین سعادت به دست می‌آید؛ لذا برای رسیدن به این سعادت دستور و برنامه دارد. دستورات اسلام برای تربیت انسان از قبل از تولد شروع شده و تا هنگامه مرگ ادامه دارد. لذا دستورات اسلام باید مو به مو اجرا شود. از آنجا که تربیت فرد نیاز به مربی و بستر تربیتی دارد، از نگاه اسلام این بستر تربیتی خانواده است. اسلام خانواده را برای تربیت انسان لازم می‌داند لذا باید تشکیل خانواده داد. خانواده برای تولید نظام‌مند انسان لازم است چرا که هر چیزی برای به وجود آمدن نیاز به نظام و قانون دارد و نظام‌مند است. برای تولید یک دانه یا یک گیاه برای آنکه به صورت صحیح و کارآمد به وجود بیاید؛ نیاز به نظام است. آن‌گاه انسان که از همه برتر و بالاتر است؛ برای به وجود آمدن هدفمند نباید نیاز به نظام و قانون داشته باشد؟!

آن نظامی که پرورش اصولی انسان را به عهده دارد؛ نظام خانواده است. لذا اسلام روی تشکیل خانواده آن هم به طور صحیح و اصولی تأکید دارد. انسان قبل از تشکیل خانواده و تولید مثل باید برای این کار بهترین انسان را انتخاب کند. بهترین زن، عاقل‌ترین زن، باسوادترین، باحیاترین، با

¹ وَ رُويَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَاعٍ وَ كُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ.

² الدنيا مزرعة الآخرة.

³ اللَّهُمَّ إِنَّكَ بَعَلَّمُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ الَّذِي كَانَهُ مِنَّا مُتَأَقِّبَةً فِي سُلْطَانٍ وَ لَا الْيَمَانِينَ شَيْءٌ مِنْ فُضُولِ الْخُطَامِ وَ لَكِنْ لِيَرَدَ الْمَعَالِمَ مِنْ دِينِكَ وَ تُظْهَرَ الْإِصْلَاحَ فِي بِلَادِكَ قِيَامَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِكَ وَ تُقَامَ الْمُعْطَلَةُ مِنْ خُدُودِكَ.

محبت ترین، زیباترین، باعزت ترین، فرزند آوَرترین، بامهریه کم از بهترین خانواده ها و ازدواج بر اساس دستور و کلمات خداوند صورت پذیرد. بهترین زمان و بهترین مکان انتخاب شود. تماس جنسی باید از روی اصول باشد بر اساس دستور و کلمات خدا باشد. با وضو و طهارت باشد با غذای پاک و سالم و حلال باشد. با آرامش باشد با بهترین اسلوبهای رابطه جنسی باشد. در دوران جنینی باید با بهترین حفاظت های فیزیکی و معنوی یعنی کنترل های مادر در رفتار و گفتار و تغذیه باشد. پس از تولد دستوراتی که در رابطه با تربیت فرزند از آغاز تولد تا سن بلوغ و سپس ازدواج داده شده رعایت گردد. تمامی دستوراتی که اسلام به افراد می دهد از هر فرد تربیت شده بر اساس چنین دستوراتی بر می آید که بتواند حاکمیت یک جامعه سعادت مند انسانی را بر عهده بگیرد. آن وقت تمامی اینها در بستر خانواده صورت می گیرد. یعنی خانواده اهرم کنترلی افراد در نظام تعلیم و تربیت است. اگر فرزندان در بیرون از خانواده به مدرسه می روند و تحصیل دانش می نمایند؛ باز هم کنترل آنها به عهده خانواده است. از چه خانواده ای، چه جور فرزند، چگونه پدر و مادری با چه روحیاتی به تحصیل علم می پردازد. خانواده از این تحصیل چه هدفی را برای او تعیین کرده است و چگونه در تأمین نیازهای او برای رسیدن به این هدف تلاش کرده است و تا چه اندازه موفق بوده است.

به طور کلی باید گفت که خانواده اولین گروه از اجتماعات بشری از زمان پیدایش انسان مورد اهمیت و ارزش بوده است. چرا که بر اساس تأمین نیازهای افراد و بر اساس پیشرفت آنها در زمینه تأمین نیازهای مادی و معنوی از ناحیه هر یک از دو رکن خانواده امر و نهی های صورت می گرفته است. تأثیر این نهاد بر پایداری و تعالی جامعه در همه ادوار تاریخی مورد توجه مسئولین حکومتی قرار گرفته است. قداست و ارزش معنوی این نهاد به گونه ای است که در دین اسلام به صورت گسترده در رابطه با جزئی ترین مسائل مربوط به ازدواج و همسر داری صحبت شده است. در این نوشتار سعی داریم با توجه به عنوان مقاله جایگاه خانواده را در حکمرانی اسلامی بررسی کنیم با تأکید بر اندیشه ای امام روح الله (ره). لذا برای این مهم لازم است از دو جهت این مسأله بررسی شود. اول تأثیر خانواده در حکمرانی اسلامی با توجه به نقش تربیتی نظام خانواده در رابطه با انسان و سپس حکمران جامعه اسلامی یعنی خانواده از منظر اسلام چگونه حکمرانی را برای جامعه تربیت می کند. و حکمران چه وظایفی را در رابطه با خانواده بر عهده دارد. بد نیست در این راستا اشاره ای به سخنان گهر بار امام حسین (ع) منادی آزادی در آن هنگام که مفاصد بنی امیه را به عنوان حکمران جامعه اسلامی بر شمرده و خود را به عنوان مصداق بارز بهترین افراد برای چنین منصبی محق می داند داشته باشیم. ایشان می فرماید: آگاه باشید که دعای پسر دعی مرا بین دو چیز مخیر کرده بین کشته شدن و تن به خواری دادن. دور است از ما تن به ذلت دادن. خداوند چنین چیزی را از ما منع نموده و دامنهای پاکی که ما را در خود پرورش داده است. (جعفری 1381 ج 2 ص 98) ⁴ نکته قابل توجه در اینجا اشاره به دامنهای پاک است. دامن پاک از کجا ناشی شده از خاندان نبوت. در این عبارت دو اصل برای حکمران جامعه اسلامی هدف است اول خدا دوم خانواده یعنی خانواده ای که تحت نظر خداوند تشکیل یافته و با دستورات خداوند نسل پروری نموده است. یک چنین افرادی را برای حاکمیت جامعه بشری تحویل داده است. دوم اینکه نگاه حاکمیت به خانواده چگونه است. آیا نظام خانواده برای حکمران جامعه اسلامی مهم است یا خیر؟ با دقت نظر در این مطلب دانسته می شود که رابطه طرفینی بین نظام خانواده و حکمرانی اسلامی وجود دارد. در کتاب شریف نهج الحق و کشف الصدق آمده است که امامیه معتقدند که پیامبر باید از نظر سلسله نسب آبا و اجدادی و طهارت دامن والدینی از تمامی افعالی که دلالت بر پستی و دنائت دارند پاک باشد (حلی، 1982، ص 15) ⁵ این خصوصیت در حالی در نبی شرط است که ایشان علاوه بر نبوت شأن حکمرانی بر امت هم دارند لذا این خصوصیت در رابطه با جانشینان ایشان و کسانی که از

⁴ الا و ان الدعی بن الدعی قد رکز بین اثنتین بین السله و الذله و هیئات منا الذله ابی الله ذلک لنا و حور طابت و طهرت
⁵ ذهبت الإمامیه إلى أن النبی ص یجب أن یكون منزها عن دناءة الآباء و عهر الأمهات برئاً من الرذائل و الأفعال الدالة على الخسة کالاستهزاء به و السخریه و الضحک علیه لأن ذلک یسقط محله من القلوب و ینفر الناس عن الانقیاد إلیه فإنه من المعلوم بالضرورة الذی لا یقبل الشک و الارتیاب.

طرف آنها نیابت حکومتی دارند نیز ثابت می‌باشد. این طهارت مولد فقط در راستای نظام خانواده اسلامی متحقق می‌شود. خانواده مربی حکمران، و حاکمیت، حافظ نظام خانواده است. قرآن کریم که آیات حجاب را ابلاغ نمود و در آن حجاب را بر مردان و زنان واجب نمود و در مورد حجاب زن تأکید شدیدی دارد به واسطه این که زن به عنوان رکن اساسی نظام خانواده شمرده می‌شود. تربیت نسل بیشتر از ناحیه زن اهمیت دارد ترسو نبودن زن و شجاعت او در نسل تأثیر مهمی دارد. این مطلب از سخن امیرالمومنین (ع) نسبت به محمد بن حنفیه در جنگ جمل شناخته می‌شود هنگامی که محتاطانه به سوی لشکر دشمن پیش می‌رفت (فلسفی، بی‌تا، ج 3 ص 141).⁶ یک کودک گیج و ترسو و کودن را نمی‌شود به وسیله تربیت به حکمرانی شجاع و نترس تبدیل کرد یعنی ریشه‌ی خانوادگی باید عالی باشد مادر باید صفات شایسته عقل و درایت و شجاعت و کمال را دارا باشد در این راستا انتخاب مادر به عنوان رکن اساسی خانواده توسط مرد خیلی مهم است (همان).⁷ پدر به عنوان نان‌آور خانواده و رکن اقتصادی خانواده نباید بخیل و حسود باشد. زیرا فرزند چنین مردی اگر حاکم شود جامعه اسلامی را در تنگناها و فشارهای اقتصادی فراوان نگه خواهد داشت و در پیشبرد جامعه کوتاهی خواهد کرد. به طور کلی اگر حاکمیت جامعه اسلامی خدای نکرده در رابطه با نظام خانواده که کوچکترین اجتماع بشری است ذره ای کم لطفی کند یا از اصول اسلامی در این رابطه چشم پوشی کند و تسلیم آداب و رسوم برخاسته از دیدگاه‌های غیر اصولی در راستای اسلام شود؛ دیگر نباید انتظار حکمرانی مانند مالک اشتر یا محمد بن ابوبکر یا امامان معصوم شیعه داشته باشد. بلکه باید آماده پذیرایی از افرادی چون مروان حکم و صدام حسین و ترامپ و امثال این‌ها باشد. در سخنان گهربار دیگری از امام حسین (ع) در رابطه با پیشوای جامعه اسلامی به عنوان حکمران آن آمده است که به جانم سوگند امام نمیتواند باشد مگر کسی که حکم به کتاب خدا نماید و قیام به حق کند و ملتزم به دین حق باشد (حسینی تهرانی، 1421، ج 4 درس چهارم)⁸ شاهد ما در این جمله است «الحابس نفسه علی ذات الله» در سویدای قلب و نیت و فکر و اندیشه‌اش غیر از پروردگار هیچ نباشد. نفسش از ذات خدای تعالی جدا و دور نباشد. فکرو اندیشه‌اش به این طرف و آن طرف ولو به نحو جزئی نباید حرکت کند. منظور از امام در اینجا «تنها» امام معصوم نیست «بلکه مطلق امام است» امام یعنی پیشوا. هیچ خاطره خودیت، منیت، شخصیت که چرا چنین شد چرا چنان نشد چرا فلان کس به من بی‌احترامی کرد چرا فلان کس چنین کرد چنان کرد، این حرفها به کلی باید دور ریخته شود در این حدیث شریف امام (ع)، امام جامعه را به عنوان حکمران در نظر گرفته است (الحاکم به کتاب الله) یعنی کسی که احقاق حق می‌کند و در این راستا امر و نهی می‌کند و امر و نهی او هم لازم الاجرا است (به واسطه حکم قرآنی اطاعت از اولی الامر).

اکنون باید توجه کنیم که در این حدیث شریف چه خصوصیات و روحیاتی برای حکمران جامعه اسلامی ذکر شده است:

اول کنترل نفس برای خدا قیام برای خدا **دوم** قیام به قسط و عدالت **سوم** دینداری او بر اساس دین حق باشد بر اساس دین حق و روش صحیح احقاق حقوق مردم بنماید. یعنی بر اساس کتاب و دستور خداوند حکمرانی و مدیریت کند. بنابر این حدیث شریف مشخص می‌شود که مدیریت و حکمرانی اسلامی باید بر اساس قانون و کتاب خدا باشد. لذا برای این مدیریت مدیر لازم داریم این مدیر باید تربیت شود مدیری که بخواهد بر اساس کتاب خدا مدیریت کند تربیت او نیز باید بر اساس کتاب خدا و قانون خدا باشد بستر تربیتی او نیز باید بر اساس دستور و کتاب خدا شکل پذیرد اینجا

⁶ محمد حنفیه فرزند علی بن ابی طالب (ع) است. در جنگ جمل علمدار لشکر بود. علی (ع) باو فرمان حمله داد. محمد حنفیه حمله کرد ولی دشمن با ضربات نیزه و تیر جلو علمدار را گرفت. محمد از پیشروی باز ماند. حضرت خود را باو رساند و فرمود: احمل بین الاسنة. از ضربات دشمن مترس، حمله کن! قدری پیشروی کرد ولی باز متوقف شد. علی (ع) از ضعف فرزندش سخت آزرده خاطر شد، نزدیک آمد؛ فضربه بقائم سیفه و قال ادركك عرق من امك

⁷ علی (ع) می‌فرماید: الحمق داء لا یداوی و مرض لا یرء.

⁸ فلعمری ما الامام الا الحاکم بالکتاب، القائم بالقسط، الدائن بدین الحق، الحابس نفسه علی ذات الله والسلام.

نقش خانواده در رابطه با تربیت حکمران و امام جامعه اسلامی مشخص می‌شود. حال بینیم اندیشه حضرت امام (ره) در این رابطه چیست؟

اقدام و عمل خالصانه:

قیام لله جمله‌ایست که ایشان در ابتدای وصیت‌نامه خودشان ذکر فرموده اند. « بگو شما را به یک ویژگی سفارش می‌کنم که برای خدا قیام کنید دو تایی (گروهی) یا فردی» (خمینی، بی تا، ج 21 ص 393)⁹ قیام برای خدا مورد تأکید حضرت امام است چه برای حکمران جامعه اسلامی و چه برای تک تک آحاد ملت بلکه این ویژگی برای حاکم جامعه اسلامی ضروری و حیاتی است. ایشان تمامی مشکلات و فسادهایی که در تمام شئون زندگی مسلمانان است را به خاطر عدم قیام برای خدا می‌دانند. حکومت بر اساس کتاب خدا و قیام به قسط و عدالت مورد تأکید ایشان است در اندیشه سیاسی امام روح الله (ره) که رابطه تنگاتنگی با اندیشه بزرگانی چون مدرس و شیخ فضل الله نوری و ... دارد سیاست عین دیانت و دیانت عین سیاست است. در حقیقت سیاست چیزی جز انجام امور عامه و رفق و تفق امور مسلمانان و در یک کلام مدیریت فکری فرهنگی اقتصادی سیاسی و دینی جامعه اسلامی نیست. که این مدیریت بنا به فرموده‌شان که سیاست عین دیانت است یعنی بر اساس تدین به دین حق همان که ابا عبدالله (ع) هم تأکید دارند هست. در رأس این امور قیام به توحید (الحابس نفسه علی ذات الله) است. مدیریت باید توحیدی باشد سپس عدالت که پس از توحید از صفات فعل پروردگار شمرده می‌شود که بر اساس علم و حکمت و غنای ذات پروردگار صورت می‌گیرد. امام خمینی (ره) عدالت را برجسته ترین صفت پروردگار و شامل جمیع کمالات معرفی می‌کند لذا خداوند را هم در بعد تکوین (خلق و تدبیر عالم) و هم در بعد تشریع (قانون گذاری برای بشر و ارسال پیامبران) عادل مطلق می‌داند (فوزی، 1395، ص 184)¹⁰ بنابر این مدیریت و حکمرانی جامعه نیز باید بر اساس عدالت و حکمت و علم باشد. امام (ره) اهل بیت پیامبر را به عنوان ثقل کبیر و قرآن را به عنوان ثقل اکبر دو ودیعه پیامبر برای رساندن بشر به آن سعادت موعود می‌داند و گلایه امام از جهت عدم توجه امت و حداقل علمای بلاد و قوم به ستمی که از ناحیه مهوریت این دو ثقل الهی توسط امت اسلام صورت گرفته تا در نهایت قرآن فقط در گورستان ها بر سر قبرها قرائت می‌شود. می باشد. توجه به این نکته می فهماند که تأکید حضرت امام بر تربیت حکمران اسلامی بر اساس نظر این دو ثقل چه اندازه مهم و فراوان است.

خانواده پایه گذار حاکمیت:

این مهم در بستر خانواده که باز بر اساس دستور خدا تشکیل می‌شود؛ صورت می‌گیرد. امام (ره) خانواده را به عنوان نهادی مهم در بستر سازی برای حکومت اسلامی می‌داند. خانواده می‌تواند استعداد های فرزندان خود را پرورش داده و آنها را به عنوان انسانهایی موفق به جامعه تحویل دهد. از هم گسیختگی خانواده موجب تزلزل بنیاد اساسی و در نتیجه محرومیت فرزندان از نعمت پدر و مادر می‌شود. امام با این دید همیشه فضای خانه را آکنده از محبت و صمیمیت می‌نمودند تا فرزندان بتوانند در این فضای سالم و خالی از آلودگی به رشد و تعالی دست یابند. کودک به عنوان فردی که در آینده نظام حکمرانی جامعه را به عهده می‌گیرد از بستر خانواده بلند می‌شود در این بستر است که رشد و تعالی می‌یابد و نظام خانوادگی در سعادت و شقاوت او نقش دارد او نیز در سعادت یا شقاوت جامعه خود به عنوان حاکم نقش دارد. از منظر حضرت امام (ه) خانواده زمینه ساز شکوفایی استعدادهاست. ایشان با این دید همیشه فضای خانواده را آکنده از محبت و صمیمیت می‌نمودند تا فرزندان بتوانند در این فضای سالم و خالی از آلودگی به رشد و تعالی دست یابند. از راهکارهای عملی امام برای تقویت این روند تکریم و احترام به فرزندان و افکار و خواسته‌های آنان بود به طوری که در بازی‌های کودکان آنان شرکت می‌نمودند. بالابردن سطح

⁹ قل انما اعطکم بواحدہ ان تقوموا لله مثنی و فرادی، سیأ، 43- 46 خدای تعالی در این کلام شریف، از سر منزل تارک طبیعت تا منتهای سیر انسانیت را بیان کرده و بهترین موعظه‌هایی است که خدای عالم از میان تمام مواعظ انتخاب فرموده و این يك کلمه را پیشنهاد بشر فرموده، این کلمه تنها راه اصلاح در جهان است. قیام برای خداست که ابراهیم خلیل الرحمن را به منزل خلت رسانده و از جلوه‌های گوناگون عالم طبیعت رها نهاده برای نجات دین از دست مشتی شهوتران قیام کنید.

¹⁰ فوزی، یحیی، اندیشه سیاسی امام خمینی، ویراست دوم، ص، 184

معنویت و اخلاق از راهکارهای دیگر امام راحل در پیشرفت فرزندان خانواده بود(مقاله اهمیت خانواده در سیره امام خمینی). از دیدگاه حضرت امام (ره) خانواده نهادی مهم بوده که می تواند استعداد های فرزندان خود را پرورش داده و آنها را به عنوان افرادی موفق به جامعه تحویل دهد. از هم گسیختگی خانواده موجب تزلزل بنیاد اساسی و در نتیجه محروم شدن فرزندان از نعمت پدر و مادر می شود. بر همین اساس امام راحل بر مهر و محبت در خانواده تأکید فراوان داشتند امام به عنوان یک پیشوا و حاکم نظام اسلامی بهترین الگوی رفتاری را در رابطه با خانواده خود پیاده نمودند و خود رفتاری در طراز پیامبر (ص) با خانواده داشتند. ایشان به همسرشان احترام خاصی می گذاشتند. ایشان همواره تأکید و توجه به موضوع خانواده را در دستور کار خود داشتند این تأکید و توجه ناشی از دقت نظر ایشان بر اهمیت و استحکام و بقای خانواده و تأثیر آن بر امنیت و سلامت جامعه است.

از آنجا که خانواده نقش مهمی در زمینه حکومت ایفا میکند باید کارکرد خانواده را در نظام تربیتی فرزندان به عنوان حاکمان آینده جامعه از یاد نبریم از این رو جهت دهی این بحث را اندکی علمی تر نموده توجه خوانندگان عزیز را به نکاتی چند راجع به تربیت کودک جلب می نماییم. اولین نکته ای که در جهت تشکیل خانواده در رابطه با زوجین مطرح است عشق و مودت است. عشق و مودت زیربنای لازم برای تشکیل خانواده است. و این علاقه موتور محرکه ای ادامه ی زندگی و در نهایت تداوم و استحکام آن است. بزرگترین آفت در زندگی زناشویی ایجاد احساس عدم توجه و رضایت از سوی یکی از همسران است که این خود ارزش های خانواده را کم رنگ می کند(همان). این عشق و مودت نیز برای تشکیل حکومت از طرف حکمران و نظام حاکمیتی به مردم لازم است چرا که اگر این محبت طرفینی یعنی از سوی حکمران به مردم و مردم به حکومت نباشد؛ نظام حاکمیتی متزلزل خواهد بود. اهمیت دادن حضرت امام به خانواده از قبل از اقدام به ازدواج شروع می شود. مهمترین آنها نیت خدایی بودن ازدواج است. سپس انتخاب بهترین همسر ها بر اساس شناخت و عشق و علاقه سپس اقدام به ازدواج با او می باشد. پس از آنکه بر اساس عقل و علم و شناخت و عشق انتخاب شد احساسات عاشقانه به سوی همسر سرازیر می شود. اولین نشانه عشق زبان است. (عشق گفتاری) و جملات عاشقانه ای است که بین زوجین ادا می شود. حضرت امام نیز از این عشق سرشار بودند و از ابراز چنین عشق و محبتی نسبت به همسرشان خودداری نفرمودند. نقش تربیتی خانواده از دو جنبه صورت می گیرد اول عامل وراثت (قبل از تولد) دوم عامل محیط (قبل و بعد از تولد). بسیاری از خصوصیات بدنی و جسمی مانند رنگ پوست، گروه خونی، کوتاهی و بلندی قامت، جثه، شکل و قیافه اعضا و اندام های حسی و پاره ای از خصوصیات روانی مثل هوش یا جنبه های عاطفی و طبع و یا مزاج اشخاص تحت تأثیر عوامل ارثی و وراثتی قرار دارد. محیط عبارت است از خانه، مدرسه، جامعه محیط خانواده شامل محیط قبل از تولد (رحم مادر) و محیط بعد از تولد می باشد قبل از تولد عواملی مانند نوع تغذیه مادر داروهایی که مصرف می کند امراضی که به وسیله میکروب یا ویروس به بچه منتقل می نماید فشارخون، سن مادر، تعداد وضع حمل او، نوع خون مادر در رشد بچه اثر دارند. نوع عادات و مهارتها و خلق و خویهایی که فرد کسب می کند تا حد زیادی مربوط به شرایط و اوضاع و احوال محیط در خانواده ارتباط او با بزرگسالان خانواده، وقایعی که در خانه اتفاق می افتد، رفتار پدر و مادر با همدیگر و با فرزندان و طرز تربیت والدین همه روی رفتار فرد تأثیر می گذارد. با مطالعه سخنان امام خمینی به این نکته رهنمون می شویم که ایشان به راههای نفوذی والدین (وراثت و محیط) به کودکان توجه مستقیم کرده است. در این خصوص امام می فرمایند: سایر رژیم ها از بسیاری از امور غافل بودند و اسلام از هیچ چیز غافل نیست یعنی اسلام انسان را تربیت می کند به همه ابعادی که انسان دارد، بالاتر از آن صحبت دارد یعنی از آن وقتی که ازدواج حاصل نشده است بین زن و مرد اسلام برای ساختن انسان دستور دارد که چه زنی را انتخاب و چه مردی را آن زن انتخاب کند وضع اخلاقش چگونه باشد. وضع دیانتش چگونه باشد. یک نفر زارع وقتی بخواهد یک زراعتی بکند و یک تخمی را در یک زمین کشت بکند؛ این زمین را آن چیزهایی که موجب تربیت این است باید ملاحظه بکند. اسلام همین معامله را با افراد انسان کرده است. قبل از آنکه کشت بشود دستور دارد که پدر و مادر چه جور باید باشند یعنی ازدواج چه جور

باید باشد این برای این است که ملاحظه عاقبت این امر را کرده است که اگر پدر و مادر یکی از آنها مثلا اخلاقی فاسد باشد اعمالش غیر انسانی باشد این بچه‌هایی که پیدا می‌شوند به واسطه وراثتی که هست در کار اینها در او تأثیر دارد. حضرت پیامبر نیز فرموده‌اند: ببینید نطفه خود را در چه محلی مستقر می‌کنید (فلسفی بی تا ج 3 ص 359)¹¹ حدیث مذکور در کمال صراحت از قانون وراثت سخن گفته و از عامل آن به کلمه عرق تعبیر نموده و در مورد آن به پیروان خود سفارش می‌کند. خانواده نخستین مسئول صلاح و فساد جامعه است از آن بابت که بنیان‌های فکری کودک در خانواده گذارده می‌شود؛ والدین کودک هستند که او را برای اجتماع صالح یا فاسد بار می‌آورند. حضرت امام خمینی می‌فرمایند: دامن مادر بهترین مکتبی است از برای اولادها، مسئولیت دارند نسبت به فرزندان خود، نسبت به کشور خودتان مسئول هستید (جاویدی، 1374،).

مرد الگوی حاکمیتی برای فرزند:

حکمران جامعه اسلامی یا انسانی می‌تواند به عنوان قهرمان و الگوی مناسبی برای آحاد ملت قرار گیرد. این نقش در مورد پدر خانواده به عنوان یک فرد الگو و الگوساز برای فرزندان که حاکمان آینده جامعه‌اند حائز اهمیت است. از آنجا که پدر می‌تواند الگو برای فرزندان خود باشد کارهای فرزند می‌تواند استناد به او داشته باشد و این رقیمه مبارکه که مردم بر دین و آیین پادشاهان خود هستند (صدوق بی تا ص 33)¹² این مطلب را به طور آشکارا بیان می‌کند. از همین جهت حضرت امام به عنوان پدری که حکمران جامعه اسلامی و پیشوای آن بود؛ این نقش مهم را در نظر داشت او هر عملی را ابتدا از خود شروع می‌کرد و کارهای نیک را در رفتار خود اجرایی می‌کرد. او در هر کاری بر خانواده خود پیشی می‌گرفت. فرزندان خویش را به نماز امر می‌کرد و خود به نماز می‌ایستاد. هنگام بازی کردن بر آنها سخت نمی‌گرفت. و از آنان بازخواست نمی‌کرد دستورات او به فرزندان تحمیلی نبود بلکه تشویقی بود. خانم مصطفوی فرزند حضرت امام می‌گوید: کارهای دینی به ما دیکته نمی‌شد. بلکه در خانواده وقتی ما رفتار امام را می‌دیدیم خود به خود در ما تأثیر می‌گذاشت. همیشه سعی می‌کردیم مثل ایشان باشیم ولو اینکه مثل ایشان نمی‌شدیم. از نظر تربیتی خود ایشان برای ما الگو بودند. وقتی کاری را به ما می‌گفتند انجام ندهید و ما می‌دیدیم که ایشان در عمرشان آن کار را نمی‌کنند قهرا ما هم انجام نمی‌دادیم. مثلا به ما می‌گفتند باید نماز بخوانید خودشان از نیم ساعت به ظهر وضو می‌گرفتند و مشغول نماز خواندن می‌شدند و ما هم داخل حیاط مشغول بازی کردن بودیم و ... ولی یک بار هم به ما نگفتند که الان دست از کارتان بردارید موقع اذان است. دست از بازی‌تان بردارید بایستید برای نماز¹³ از دیدگاه حضرت امام (ره) فرزندان در دوران کودکی باید بازی و شیطنت نمایند و هیچ‌گاه نباید به خاطر بازیگوشی و فضولی تنبیه شوند. امام می‌فرمایند بچه شیطان است. او باید شیطنت کند و بچه‌ای که یک گوشه بیفتد و بخوابد، چهار زانو بنشیند؛ این بچه بزرگسال است بچه نیست. همان‌طور که وظیفه خانواده است که زمینه بازیهای مفید و اساسی کودکان را فراهم کند و آنان را آزاد بگذارد حاکمیت نیز باید برای آحاد ملت زمینه تفریح و بازیهای سالم و شاد و زمینه شاد زیستن را فراهم کند. حکمران جامعه‌ای که به خاطر هوسهای شخصی خود مردم را در بند کند و روحیه‌ی درندگی نسبت به آنها داشته باشد. و روحیه‌ی عفو و گذشت نداشته باشد به درد حکمرانی نمی‌خورد. اصلا یکی از وظایف ویژه حکومت نسبت به مردم جلوگیری از افسردگی روحی جامعه و بالابردن روحیه نشاط و صبر و استقامت است. روحیه عفو و گذشت از طرف حکومت و ایجاد آن در مردم. بانشاط و سالم بودن و شاد بودن حکومت و ایجاد آن در مردم البته شاد بودن نه بدان معنا که اکنون در غرب مورد توجه است که اینقدر شاد باشد که اصول تربیت اسلامی را زیر پا بگذارد.

زن به عنوان رکن اساسی عاطفی نظام خانواده:

¹¹ انظر فی ای شیئ تضع ولدک فان العرق دسّاس.

¹² الناس علی دین ملوکهم. البته ناگفته نماند که این نقش برای زن نیز محفوظ است بلکه از اهمیت بیشتری برخوردار است چرا که امامان ما همیشه حضرت فاطمه (س) را به عنوان الگوی خود معرفی می‌نمایند. از آن جمله امام زمان (عج) می‌فرمایند: لی فی ابنه رسول الله اسوه خسنه

¹³ مقاله اهمیت خانواده از منظر امام خمینی، خانواده در نگاه روح الله، سایت صراط نیوز

امام رضوان الله علیه به زن به عنوان رکن اساسی نظام خانواده ارزش و بهای ویژه می‌دهد. این ارزش گذاری و توجه از این جمله گهربار ایشان در رابطه با زن فهمیده می‌شود که فرمودند: « از دامن زن مرد به معراج می‌رود.» امام زنان را به عنوان پیشگامان برچیدن نظام سلطه طاغوت و تحقق نظام عدالت در کشور می‌دانند. نظام سلطه طاغوت بنا بر اندیشه خلف صالح ایشان امام خامنه‌ای (حفظه الله) مانند بند بر پای مرعی است که با وجود قدرت پرواز نمی‌تواند پرواز کند یا گاهی که رویش سرپوشی گذاشته یا به ساقه‌اش سیمی بسته باشند که نتواند رشد کند (حسینی خامنه‌ای، 1397 ص 98) طاغوت مانعی جدی برای تحقق نظام خانواده طراز اسلام است و در نتیجه مانع پرورش و تعالی انسان به عنوان حکمران و مدیر اسلامی است. توجه کردن و تأمل در آیات شریف قرآن کریم به ویژه سوره نساء سفارش قرآن در رابطه با حفظ حقوق زن به عنوان رکن رحمت در نظام خانواده را به ما می‌فهماند. نظام خانواده بر اساس رحمت و مودت تشکیل می‌شود تا آن کسی که از این نظام استخراج شده و به جامعه به عنوان حکمران امت تحویل داده می‌شود این صفت به طور ویژه در او تبلور یابد. و رقیمه مبارکه امیرالمومنین مد نظرش باشد که نسبت به امت خود چون درنده‌ای نباش که خوردنشان را غنیمت بشمارد (مجلسی 1403 ج 74 ص 243)¹⁴ در نظام خانواده زن به عنوان رکن اساسی انس و الفت شمرده شده است آنگاه که انسان خسته از اصطکاکات و تنشها و تشنجهای اجتماعی به دامن خانواده پناه می‌برد زن چون دلارامی صبور رنجهای روحی او را تبدیل به گنج نموده و روان زخم‌دیده او را مرهمی از مهربانی و آرامش هدیه دهد. و مادر به عنوان سنگ صبور نظام خانواده اعضای آن را به آرامش در کنار هم جمع نگه دارد. در نتیجه نوزاد و انسانی که از این نظام استخراج و برای حکمرانی جامعه تقدیم می‌شود بتواند چون رهبری دلسوز این دلارامی و این مرهم گذاری و این جمع نگهداری را به آحاد ملت تقدیم کند. ما اگر در زمان امامان معصوم خود نبوده ایم و امام روح الله را جز اندک ایامی آن هم در سن طفولیت درک نکرده ایم اما این خصیصه الهی را در مقتدای مهربان‌مان سید علی خامنه‌ای عزیز (حفظه الله) مشاهده می‌کنیم. امام روح الله بارها زنان کشور ما را خطاب قرار داده و از آنان به عنوان پیشگامان تبلور نهضت اسلامی تشکر نموده اند. امام ما که خود را مفتخر به مذهب جعفری اثنی عشری و مفتخر به قرآن صامت و قرآن صاعد می‌داند. زنان ملت خود را مفتخر به صبر در مقابل آن همه رنج و مصیبت می‌داند قطعاً نظام حکمرانی اسلامی را مرتبط با خانواده‌ای می‌داند که برخاسته از فرهنگ قرآن و نهج البلاغه و صحیفه سجادیه باشد و از این روزن را به عنوان رکن متولد کننده و تربیت کننده انسان طراز قرآن برای حاکمیت نظام اسلامی می‌داند. لذا آنگاه که سخن از ازدواج به میان می‌آید ایشان مطالبی و احادیثی از اهل بیت راجع به انتخاب همسر می‌آورند در کتاب تحریر الوسیله بحث نکاح مسائلی تحت عنوان اینکه چه زنی برای ازدواج مناسب است و چه زنی مناسب نیست احادیثی را بیان فرموده اند (موسوی همدانی، بی تا، ج 3 کتاب نکاح). از دیدگاه امام راحل تفاوتی بین زن و مرد وجود ندارد و هر دو جنس مکمل یکدیگر هستند. که یک خانواده را به وجود می‌آورند. از منظر امام به عنوان رهبر کبیر انقلاب که تحولی بزرگ در جهان اسلام ایجاد کرد؛ نقش زن در جامعه بالاتر از نقش مرد است. امام (ره) در این باره می‌فرمایند: « بانوان علاوه بر اینکه خودشان یک قشر فعال هستند؛ قشرهای فعال را در دامن خود تربیت می‌کنند؛ خدمت مادر به جامعه از خدمت معلم و همه کس بالاتر بوده و این امری است که انبیا می‌خواستند» (حیدری نسب، دی 93، صص 85-110). حضرت امام که خود از جایگاه خانواده خبر دارد و به نقش ویژه زن و جایگاه او در نظام خانواده خبر دارد و می‌داند که زن حکومت ساز است؛ با نگاه ویژه به همسر خود می‌نگرد ایشان عشق وافر و زایدالوصفی به همسر خود داشتند. و الفاظ عاشقانه حاکی از احساس عمیق ایشان نسبت به همسر است. او همسرش را به عنوان یک زن نمی‌بیند که فقط باید تابع شوهر و بله قربان گوی او باشد. بلکه او را انسانی با احساسات عمیق انسانی می‌بیند که انسان دیگر و بلکه جامعه‌ای را می‌پرورد بلکه ممکن است حیات و زندگی خود را نیز مدیون او بداند. جملاتی چون تصدقت شوم؛ قربانت بروم، صورت زیبایی در آینه قلم منقوش است نشان از این احساس عاشقانه است. امام با رفتار ویژه خود به ما می‌فهماند؛

¹⁴ وَ أَشْعُرُ قَلْبَكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَّةِ وَ الْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَ اللُّطْفَ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِمْ- وَ لَا تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سَبْعًا صَارِيًا تَغْتَنِمُ أُلْهُم.

که فردی می تواند سکان دار حاکمیت جامعه انسانی شود که با همسر و فرزندان خود مانند یک امانت دار رفتار کند. اگر قلب اواز عشق به همسر به عنوان یک انسان و به فرزندان به عنوان عیال و روزی خوران او مالا مال نباشد؛ دیگر انسانها هم که زیر دست او قرار می گیرند؛ برای او ارزشی نخواهند داشت. زن به عنوان گهواره جناب کودک خانواده در واقع چرخش دنیا را در دست دارد. از همینروست که این سخن حکیمانه حائز اهمیت است. « آن دستی که گهواره را می جنباند در واقع دنیا را می چرخاند» (خمینی، بی تا، ج 14 ص 196 به بعد) امام خمینی در بخشی از بیانات خویش می فرماید: صلاح و فساد یک جامعه از صلاح و فساد زنان در آن جامعه سرچشمه می گیرد زن یکتا موجودی است که می تواند از دامن خود افرادی به جامعه تحویل دهد که از برکاتش نه یک فرد بلکه جامعه ها به استقامت و ارزشهای والای انسانی کشیده شوند و می تواند به عکس آن باشد (خمینی، بی تا، ج 16 ص 192). امام خمینی می فرماید: اول مدرسه ای که بچه دارد دامن مادر است. مادر خوب بچه خوب تربیت می کند. و خدای نخواستہ اگر مادر منحرف باشد؛ بچه از همان توی دامن مادر منحرف بار می آید (خمینی، بی تا، ج 7 ص 283)

خانواده بستر ساز عدالت حاکمیتی:

همان طور که اشاره شد امام (ره) عدالت را برای حکمران جامعه اسلامی لازم می داند. این عدالت باید از نظام خانواده شروع گردد دستور قرآن به زوجین به عنوان دورکن اصلی نظام خانواده برقراری عدالت در میان خودشان است پدر و مادر باید بین خودشان به عدالت رفتار کنند همچنین با فرزندان خود باید در رفتار و گفتار و کردار به عدالت برخورد نمایند. اگر دارای چند فرزندند نباید به یکی از آنها حتی الامکان جلوی دیگر فرزندان بیشتر از سایرین اظهار محبت و تمایل نمایند. این کار موجب می شود تا از دشمنی فرزندان با فرد مورد محبت و با یکدیگر جلوگیری شود. و فرزندان عدالت بین خودشان را از پدر و مادر فراگیرند. از این گذشته فرزند به عنوان متعلم از نظام خانواده عدالت را در بین خود و برادران و خواهران خویش یاد گرفته و اجرا نماید تا هنگامی که به بزرگی رسید بتواند به عنوان حکمران اسلامی عدالت را به خوبی رعایت نماید. « بین فرزندان خود به عدالت رفتار کنید چنانکه دوست دارید بین شما به عدالت رفتار کنند.» (مجلسی 1403، ج 23 ص 113) امام (ره) اسلام و حکومت اسلامی را پدیده ای الهی می داند که با به کار بستن دستورات آن سعادت فرزندان خود را به بالاترین وجه تامین می کند. ایشان اسلام را مکتبی می داند توحیدی که بر خلاف مکاتب غیر توحیدی در تمام شئون فردی و اجتماعی مادی و معنوی سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و نظامی دخالت دارد. و از هیچ نکته، ولو بسیار ناچیز که در تربیت انسان و جامعه و پیشرفت مادی و معنوی نقش دارد فروگذار ننموده است (خمینی وصیت نام ص 11) امام (ره) در رابطه با اجرای دستورات اسلام معتقد است. اجرای قوانین بر معیار قسط و عدل و جلوگیری از ستمگری و حکومت جائزانه و بسط عدالت فردی و اجتماعی و منع از فساد و فحشا و انواع کج رویها، و آزادی بر معیار عقل و عدل و استقلال و خودکفایی و جلوگیری از استعمار و استثمار و استعباد، و حدود و قصاص و تعزیرات برمی زان عدل برای جلوگیری از فساد و تباهی یک جامعه، و سیاست و راه بردن جامعه به موازین عقل و عدل و انصاف و صدها از این قبیل، چیزهایی نیست که با مرور زمان در طول تاریخ بشر و زندگی اجتماعی کهنه شود (همان ص 14). ملاحظه می کنیم که ایشان اجرای قوانین را بر پایه قسط و عدل لازم می دانند. جلوگیری از ستم و ظلم و جلوگیری از حاکمیت جور گسترش عدالت فردی و اجتماعی منع از فساد و فحشا و انواع کج رویها آزادی بر مقیاس عقل و عدل استقلال و خودکفایی و جلوگیری از استعمار و استثمار و... از چیزهایی است که از وظایف خطیر حاکمیت اسلامی به طور ویژه و از وظایف تک تک افراد جامعه به طور فردی بر اساس دستور امام که همه شما در مورد رعیت خود مسئول هستید (خرمشاهی 1387، ص 410).¹⁵ می باشد. اولین خاستگاهی که برای اجرا و تعلیم چنین امور مهمی مورد توجه است نظام خانواده اسلامی است. قسط و عدل از مهمترین دستوراتی است که خداوند در سوره نساء که احکام

¹⁵ قال رسول الله صلى الله عليه وآله: كلکم راع و کلکم مسئول عن رعیتہ الإمام راع و مسئول عن رعیتہ و الرجل راع فی أهله و مسئول عن رعیتہ، و المرأة راعیة فی بیت زوجها و مسئولة عن رعیتها، و الخادم راع فی مال سیّده و مسئول عن رعیتہ فکلکم راع و مسئول عن رعیتہ».

رفتاری با زنان را به عنوان رکنی از ارکان خانواده بیان می‌کند؛ به مومنین داده است «و اگر مترسید که (بهنگام ازدواج با دختران یتیم،) عدالت را رعایت نکنید، (از ازدواج با آنان، چشمپوشی کنید و) با زنان پاک (دیگر) ازدواج نمائید، دو یا سه یا چهار همسر و اگر مترسید عدالت را (درباره همسران متعدد) رعایت نکنید، تنها یک همسر بگیرید، و یا از زنانی که مالک آنهاست استفاده کنید، این کار، از ظلم و ستم بهتر جلوگیری می‌کند» و مهر زنان را (بطور کامل) بعنوان یک بدهی (یا عطیه)، به آنان پردازید! (ولی) اگر آنها چیزی از آن را با رضایت خاطر به شما ببخشند، حلال و گوارا مصرف کنید (النساء / 3-4)¹⁶ در رابطه با ظلم بر ایتام می‌فرماید: « کسانی که اموال یتیمان را به ظلم و ستم مخورند، (در حقیقت،) تنها آتش مخورند و بزودی در شعله‌های آتش (دوزخ) مسوزند.» (النساء / 10)¹⁷ در رابطه با جلوگیری از فحشا به مسلمانان دستور می‌دهد که کنیزان دامن پاک خویش را به زنا و فحشا وادار نکنید (نساء / 33).¹⁸ معلوم می‌شود قبل از اسلام برده داران به خاطر پول درآوردن کنیزان خود را وادار به خود فروشی می‌نمودند. که خداوند آنان را از این عمل زشت منع می‌نماید

خانواده زمینه ساز پیشرفت و ترقی حکومت اسلامی:

امام (ره) مسائل مطرح شده در حکومت اسلامی را اسلام و احکام مترقی آن می‌داند. کلمه مترقی صفتی است که ایشان برای احکام اسلام به کار می‌برند یعنی از نگاه ایشان حکمرانی اسلامی کارکردی مترقیانه در جمیع شئون انسانی دارد. لذا مدیر و حکمران آن باید با نگاه ویژه انتخاب شود و بستری که چنین حکمرانی را اهدا می‌کند باید خانواده ای مترقی بر اساس دیدگاه اسلام باشد. ایشان اسلام را به عنوان امانتی الهی می‌دانند که در ایران به طور رسمی اعلام شده و در مدتی کوتاه نتایج عظیمی به بار آورده است. و ملت را سفارش می‌کنند که در نگهداری این امانت بزرگ الهی کوشش کنند. در این بین نقش خانواده به عنوان تربیت کننده حکمران اسلامی و در پی آن مسئولیت ویژه حاکم اسلام در نگهداری از این امانت الهی و تهییج و ترغیب ملت در نگهداری از این امر مهم حائز اهمیت است (خمینی، بی تا، ج 3 ص 321 به بعد).¹⁹ اسلام در رابطه با نگهداری و ادای امانت به سرپرستان کودکان یتیم دستور می‌دهد تا آنها را در هنگام رسیدن به سن ازدواج مورد آزمایش قرار دهند. تا برای دریافت امانت خویش آمادگی لازم را داشته باشند (نساء / 6).²⁰ این آزمایش‌ها باید در زمینه بهره‌هوشی و تمیز راه درست مصرف اموال از راه ناصحیح باشد و به طور کلی رفتار مسئولانه اقتصادی آنان می‌فهماند که آنان شایسته دریافت این امانتند. قطعاً اولاد برای دریافت امانتی بزرگتر از اموال که امانتی است همه جانبه سیاسی اقتصادی فرهنگی نظامی و دینی و در حقیقت حکومت داری که از مهمترین شئون آن حفاظت از جان انسانهاست نیاز به آموزش و امتحان دارند باید پدر و مادر به عنوان دو تشکیل دهنده یک واحد اجتماعی خانوادگی در تأمین چنین امر مهمی کوشش کنند. در این رابطه چند مرحله تربیتی کودک قابل توجه است: اول تربیت علمی و فرهنگی: این تربیت از تربیت خانوادگی شروع می‌شود کودک از همان روزها و ماههای اول زندگی فرهنگ را از طریق والدین و بستگان کسب می‌کند و بر این

¹⁶ وَ إِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانْكُحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مِمَّنْى وَ ثَلَاثَ وَ رُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاجِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا * وَ اتُّوا النِّسَاءَ صَدَقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبَّنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ تَفْساً فَكُلُوهُ هَنِيئاً مَرِيئاً *

¹⁷ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ طُلُمًا إِيَّامًا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَ سَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا
¹⁸ وَ لِيَسْتَعْفِفَ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ الَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَ أُوْهُؤُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَ لَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّناً لِيَبْتِغُوا عَرَصَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ مَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

¹⁹ باید قشرهای غیر اسلامی را که عقیده و عملشان بر خلاف اسلام است و دارای گرایش به مکتب‌های دیگرند، هر نوع مکتب باشد - به مکتب مترقی عدالت پرور اسلام دعوت کنید و در صورت نپذیرفتن از آنها هر نوع که باشد و هر شخصیت که هست تبری یا لااقل احتراز کنید و باید جوانان ما بدانند تا معنویت و عقیده به توحید و معاد در کسی نباشد محال است از خود بگذرد و در فکر امت باشد و باید بدانند که تبلیغات دامنه دار کمونیسم بین المللی همانند تبلیغات پر سروصدای امپریالیسم جهانی جز برای اغفال و استثمار توده‌های مستضعف نیست. باید این بوق‌های استثمارگری شکسته شود.

²⁰ وَابْتَاعُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ

اساس ذهن و فکر او شکل می‌یابد. جنبه علمی، کسب اطلاعات عمومی خانواده نقش اساسی دارد. طفل در خانه بیشتر می‌آموزد از آن جهت که اوقات بیشتری از عمر خود را درون خانواده می‌گذراند. آنچه را کودک از خانه می‌آموزد؛ از جای دیگر امکان پذیر نیست. دوم تربیت دینی و مذهبی یا معنوی کودک. تربیت دینی و مذهبی این است که باید تمایلات و گرایشهای الهی و مذهبی که در فطرت پاک کودک سرشته شده به عالی‌ترین وجه و تا حد کمال مطلوب به عرصه ظهور برساند. کودک خداگونه بار آید و راه‌های تقرب جویی به مبدأ را از همان ابتدای زندگی به او تعلیم دهند. جسمی که مفسور به فطرت الهی است باید در راستای همان فطرت الهی پرورش یابد. سوم تربیت عاطفی کودک که از نیازهای ویژه حاکمیتی است منظور از تربیت عاطفی بآوردن نیازهای روانی کودک است. وظیفه خانواده به برآوردن نیازهای مادی صرف نیست چه بسا برآوردن نیازهای عاطفی، روانی کودک مقدم بر مسائل دیگر باشد. محبت‌های صادقانه مادر، نوازشهای پرمهر پدر، دستگیری بدون چشم داشت و خالصانه والدین، در آغوش گرفتن‌ها، نوازش کردن‌ها و دلسوزی‌ها و غم خواری‌ها برای او همه اینها زمینه‌هایی جهت برآوردن نیازهای عاطفی کودک است. بر اساس تحقیقات روانشناسان اجتماعی و روانکاوان درباره کودکان از جوامع مختلف کمبود یا عدم محبت عواقب خطرناکی را برای فرد و جامعه به بار می‌آورد. اطفالی که در دوره کودکی محبت نبیند؛ در بزرگی خشن و ناهموار و عقده‌ای بار می‌آیند. منشأ بسیاری از شرارتها و جنایتهای کودکان و نوجوانان و حتی بزرگسالان کمبود محبت است (فلسفی بی تا ج 2 ص 170 و باقری 1363 ص 330).²¹ حضرت امام در این خصوص می‌فرمایند: بچه‌هایی که از دامن مادر جدا شده‌اند و در پرورشگاهها رفتند؛ اینها چون بدان اجنبی هستند؛ و محبت مادر ندیده‌اند عقده پیدا می‌کنند این عقده‌ها منشأ مفاسدی است که در بشر حاصل می‌شود این جنگهایی که پیدا می‌شود از عقده‌هایی است که در انسان هست بچه‌های شما را اگر از شما جدا کردند و به واسطه نداشتن محبت مادر عقده پیدا کنند به فساد کشیده می‌شوند (خمینی بی تا ج 9 ص 292). چهارم تربیت اجتماعی خانواده نخستین مسئول صلاح و فساد جامعه است از آن بابت که بنیان‌های فکری کودک در خانواده گذارده می‌شوند والدین کودک هستند که او را برای اجتماع صالح یا فاسد بار می‌آورند. فرزند که در آینده قرار است حکمران جامعه شود باید از محبت و عاطفه پدر و مادر سرشار و لبریز گردد. تربیت دینی بشود. تربیت اخلاقی بشود. چرا که اگر چنین نباشد؛ در بزرگسالی عقده محبت پیدا می‌کند عقده حقارت پیدا می‌کند بزرگ نمی‌شود. باید از کوچکی با احترام و شخصیت با او برخورد شود. امام خمینی می‌فرمایند: باید توجه داشته باشید که این بچه‌ها که پیش شما تربیت می‌شوند؛ تربیت دینی بشوند. تربیت اخلاقی بشوند. اگر یک بچه متدین را شما تحویل جامعه بدهید؛ آن وقت می‌بینید که همین یک بچه متدین، متعهد یک جامعه را اصلاح می‌کند (خمینی بی تا ج 8 صص 162 و 163). در جای دیگر می‌فرمایند: بانوان باید معلم باشند برای فرزندان خود در دامن خود مثل استادان، مثل معلمان تربیت کنند. پدران باید معلم باشند از برای فرزندان خود. خانواده شما باید مدرسه باشد تعلیم احکام اسلام تهذیب اخلاق نونهالان بنمایند (خمینی، بی تا، ج 7 ص 162). از نگاه حضرت امام (ره) حکمران تنها فرمانده و حاکم خشک و خالی نیست بلکه مربی هم هست چرا که همان طور که دیدیم امام حسین (ع) از حاکم به عنوان امام یاد می‌کند. به عقیده امامان معصوم ما امام مانند برادر مهربان یا پدری دلسوز است که همیشه راه و راهنمای انسان در گذر زمان بوده‌اند. از اینجا است که جایگاه و نقش خانواده به عنوان پرورش شخصیت حاکم آینده جامعه آشکار می‌شود.

خانواده بستر ساز وحدت در حکمرانی اسلامی:

از جمله اموری که حضرت امام (ره) برای بقای اسلام و حکومت اسلام لازم می‌دانند وحدت کلمه و به فراموشی نسپردن هدف است. اتحاد امت باید این وحدت را در تمامی زمان‌ها حفظ کنند. برقراری اتحاد از جمله درسهایی است که نظام خانواده به نسل بشری آموزش می‌دهد بد نیست داستان آن پیرمردی که چهار فرزند خویش را به حضور طلبد از یاد نبریم او اول یک دسته چوب باریک را که نخی به دورشان کشیده بود به آنان داد تا بشکنند فرزندان هر چه تلاش کردند نتوانستند

²¹ من کان عنده صبی فلیتصاب کسی که کودکی دارد خود را برایش به کودکی بزند.

موفق شوند آن گاه چوبهای از هم جدایی را دانه دانه به آنها داد این بار هر یک از چوبها با فشاری اندک می شکست این درس اتحاد را نظام خانواده تامین می کند. آن هم خانواده ای که دارای چندین فرزند باشد نه تک فرزند که باز اهمیت فرزند آوری در خانواده مشخص می شود حضرت امام (ره) وحدت کلمه ملت را برای رتق و فتق امور و خرابی های به بار آمده از رژیم طاغوت لازم می دانند ملت باید بدون ترس و واهمه از باقیمانده های رژیم و با اتکا و توکل به خدا ویرانیها را درست کند و نترسد. برای ایجاد یک حاکمیت اسلامی کنار گذاشتن ترس و توکل نمودن به خدا و وحدت کلمه لازم است.²²

خانواده زمینه ساز بستر شناخت در حکمرانی اسلامی:

یکی از مسائلی که در حکمرانی اسلامی لازم است مسأله شناخت است که از مسائل مهم زندگی فردی و اجتماعی انسان و سعادت و شقاوت جامعه بیشتر به همین مسأله شناخت و عدم شناخت باز می گردد. منظور از بحث شناخت در اینجا اعم از علم و فهم و تحصیل و تجربه است که ابتدای آن علم توحید و پس از آن علم اخلاق و تدبیر منزل و سیاست مدن است. بحث شناخت توحیدی بازگشت به نوع جهان بینی است که اگر جهان بینی توحیدی شد آنگاه ایدئولوژی هم که همان مکتب یا به عبارتی علم اخلاق و تدبیر منزل و سیاست مدن باشد نیز توحیدی خواهد شد. از دیدگاه حضرت امام عالم محضر خداست همه عالم از خداست و همه عالم به سوی او برخواهد گشت و مؤثری جز خدای متعال در وجود نیست. این تأثیر و اثر پذیری از شئون خلق و ربوبیت الهی است که کل یوم هو فی شأن و شاید بتوان گفت که کل یوم هو فی خلق. یعنی تدبیر الهی جز آفرینش لحظه به لحظه نیست. حکمران اسلامی اگر با چنین دیدی به حکومت برسد بندگان خدا را به عنوان امانت الهی تصور می کند. و شأن امانتداری را در رابطه با آنان رعایت می کند. دقیقاً همانگونه که خود حضرت امام در رابطه با معلم چنین عقیده دارد که معلم امانتداری است که انسان امانت اوست (خمینی، بی تا ج 14 ص 35). حکمران هم یکی از شئون او تربیت انسان است یعنی یکی از وظایف او فراهم کردن امکانات تحصیل دانش برای تمام افراد جامعه است. این شأن را از نظام خانواده دریافت می کند همانطور که اسلام پدر و مادر امانت دار می داند و فرزندان را امانتشان حساب می کند. پدر و مادر علاوه بر رعایت حقوق خدا در مورد اولاد و رعایت شئون ربوبی در مورد آنها باید علاوه بر تهیه امکانات حیاتی برایشان امکان تحصیل و ازدواجشان را نیز فراهم کنند. حضرت امام (ره) انسان را مفسطور به فطرت الهی می داند. فطرت عقل که خیر مطلق است و فطرت جهل که شر و زیر آن است. و آن فطرت محجوب از علم و عقل است. دستورات الهی و ارسال رسل را به خاطر نگهداشتن فطرت خیر و نجات آن از گرفتاری در حجابهای دنیایی می داند. این حدیث پیامبر که فرمود: هر مولودی بر فطرت خدا جویی خلق شده و این پدر و مادرش هستند که او را یهودی یا مسیحی یا مجوسی می کنند²³ پدر و مادر بر اساس تربیت دینی و تخلق به اخلاق الهی می توانند این فطرت را توحیدی نگه دارند و کوشش کنند که فرزند بر صراط مستقیم که همان

²² بدون خوف از توطئه ها، با اتکال به خدا، نهضت الهی را پیش ببرید ملت باید با تمام هوشیاری این مراحل را طی کنند، از اینکه حالا فلان جا شلوغ است، فلان جا غیر شلوغ است، از اینها هیچ نترسید، يك انقلاب بزرگی شما ایجاد کردید که این نحو انقلاب که خود ملت هیچ ندارد، انقلاب تحقق پیدا بکند، کودتا در کار نبوده، نظامی در کار نبوده، ملت بوده است، این انقلابی که شما ایجاد کردید و بعد از تمام انقلاب های دنیا این شلوغی ها هست، وقتی که يك حکومت مرکزی قوی نباشد این شلوغی ها هست، علاوه بر اینکه شلوغی ها بیشترش را همین ریشه های گندیده ای که از رژیم سابق در داخل و خارج هستند و آنهایی که برای امریکا دارند خوش رقصی می کنند، از اینهاست و از اینها هیچ خوفی نداشته باشید، يك ملت با يك قدرت الهی و اتکال به خدا تا اینجا آمده است و این اتکال به خدا و قدرت الهی را حفظش کنید و وحدت کلمه خودتان را حفظ کنید. يك عده اقلیت، خیلی اقلیتی که هر چه هم نصیحتش بکنید برایشان فایده ندارد، آنها را به چیزی حساب نکنید. و من امیدوارم که همه قشرهای ملت، همه جاهای مملکت توجه بکنند به اینکه رژیم جمهوری، جمهوری اسلامی یعنی احکام اسلام، احکام اسلام برای همه خوب است، احکام اسلام برای حتی اقلیت های مذهبی به قدری رفاه خواهد ایجاد کرد که اینها خوابش را نمی بینند، ظلم حتی به يك آدمی که منحرف است اسلام جایزندان، اصلاً ظلم پایه کن شده است در اسلام و شما مطمئن باشید که اگر چنانچه این اتکال به خدا را حفظ بکنید و توجه به خدا را و این وحدت تان را حفظ بکنید و این نهضت را همین طور گرم نگه دارید، انشاء الله امیدوارم که به زودی پیش ببرید. وجود حس مسؤل و لیت در کارها ترمیم کننده سریعتر خرابی هاست. خمینی سید روح الله، امام خمینی، صحیفه نور بیانات حضرت امام، نرم افزار امام و رهبری

فطرت توحید است و بر سبیل دعوت انبیاء عظام و دستورات الهی طی طریق کند. به عقیده حضرت امام (ره) حقیقت ایمان باید در قلب انسان وارد شود تا وصول به سعادت نائل آید خانواده در این راه تسهیل کننده ورود ایمان به قلب یا تعصیب کننده آن هستند. اگر پدر و مادر خود حقیقت ایمان را چشیده باشند؛ و رزق حلال به فرزند خورانیده باشند ایمان به آسانی در قلب وارد می گردد و اگر خدای نکرده خود ایمان ندارند یا تلاش در راه کسب ایمان و کسب حلال نمایند؛ ورود چنین ایمانی به قلب انسان خیلی سخت خواهد شد. (خمینی بی تا حدیث جنود ... ص 56) یک جنبه از شناخت به علم صنایع و تولید و ساخت بر می گردد که اگر از نگاه توحیدی به مسأله نگریسته شود تمامی آنچه برای جامعه اسلامی و توحیدی لازم است بر اساس برتری و اعتلای اسلام بر سایر مکاتب برای قطع نیاز جامعه اسلامی از کفر به نحو واجب کفایی واجب است. حال باز گردیم به حکمرانی بر جامعه اسلامی بر اساس شناخت توحیدی، مسأله شناخت در بحث قانون گذاری و اجرا خیلی مهم و لازم الاجرا است. در اندیشه توحیدی خداوند به عنوان خالق و مدبر هستی است که انسان را آفریده و او به نیازهای مادی و معنوی انسان از هر کسی آگاه تر است لذا بهترین قانون و بهترین مدیر را او تعیین می کند، این شناخت به حاکم اسلامی نیز باز می گردد. از آن جهت که او می خواهد بر موجودی حکومت کند که آفریده خدای حکیم و علیم است. اول اینکه به شناخت خود به عنوان انسان پردازد یعنی به انسان شناسی دوم به شناخت خداوند و تکالیفی که در رابطه با خود و انسانها بر عهده او گذاشته است و سوم به شناخت دیگر انسانها از آن جهت که مرتوس و محکوم به مدیریت او هستند. امام در این رابطه معتقدند که حکمران جامعه اسلامی باید دارای اندیشه صحیح باشد که بداند چگونه با ملت رفتار کند و آنها را زیر پای خود له نکند از همین جاست که امام امثال محمد رضا شاه و کارتر را انسانهای مفلوک و بیچاره ای می داند که قدرت کنترل فکر خود را ندارند.²⁴

خانواده مربی حکمران آینده ساز:

یکی از مسائلی که بعد از مسئله شناخت مطرح می شود مسأله انتخاب و عمل است. انتخاب سرنوشت و مقدرات جامعه انسانی از مسائلی است که به هیچ وجه قابل اغماض نیست. طرحها و برنامه های عملی فردی اجتماعی تربیتی فرهنگی آموزشی و پرورشی اقتصادی سیاسی نظامی که برای رسیدن جامعه به اهداف بلند مدت و کوتاه مدت براساس نظام مدیریتی حاکم بر جامعه وضع و اجرا می شود از اهمیت خاصی برخوردار است. همان طور که یک خانواده از چنین ویژگی مستثنی نیست. طرح ها و برنامه های فردی و اجتماعی که برای رسیدن اجتماع به هدف انتخاب می شود

²³ کل مولود یولد علی الفطره فابواه یهودانه و ینصرانه و یمجسانه شیخ صدوق و شیخ مفید، 386 ق اعتقادات الامامیه و تصحیح الاعتقاد، ج 2 ناشر کنگره شیخ مفید ص: 61

²⁴ شاه مخلوع که الان يك موجود مفلوكی است و به نظر من آن وقت که در اریکه قدرت بود مفلوکتر بود، مفلوک از جهت ادراکات که نمی توانست بفهمد وظیفه او با ملت چیست و ملت چه مقامی دارد در هر کشوری، این معنا را ادراک نکرده بود، از این جهت مفلوک بود و حالا هم مفلوک است چنانچه آقای کارتر هم مفلوک است، آنهایی که خودشان در اریکه قدرت نشستند و این نخوت قدرتمندی در مغزهایی که کوچکند، این اسباب این می شود که هر کاری که می خواهند انجام بدهند، هر چه دستشان می رسد به او انجام بدهند، هر ظلمی که می توانند بکنند، هر ملتی را که می توانند زیر پای خودشان له کنند. اینها جزء مفلوک های عالم هستند برای اینکه قدرت روحی ندارند که هر چه وارد در مغزشان می شود بتوانند کنترلش کنند، همانطور که آدم مفلوک نمی تواند يك راه صحیحی را پیش بگیرد، آدم علیل نمی تواند يك راه صحیحی را پیش بگیرد، آدم علیل نمی تواند يك راه صحیحی برود، آنهایی که برای خاطر قدرتمندی، کوچک بودن مغز و قدرت زیاد، در آن وارد شدند نمی توانند کنترل کنند خودشان را و حفظ کنند مغزشان را، اینها جزء مفلوک ها هستند. انبیا و اولیا که هر چه وارد می شد، هر چه قدرت در عالم وارد می شد، در اینها هیچ، در آنها تأثیری نمی کرد. آن کسی که زمام يك مملکتی از حجاز گرفته تا مصر و اینجاها را، ایران و سایر جاها تحت سلطه او بود و قدرت جسمی و روحی خودش آنطور بود، می بینیم از یکی از افراد پائین و متوسط متواضعت است و این قدرت ها ایدا در روح او تأثیر نکرده برای اینکه روح اینقدر بزرگ است که همه عالم را می گیرد، يك روح مجردی که از آن آرایش ها تجرد پیدا کرده است اینقدر وسیع است که همه عالم مثل يك نقطه می ماند در او، آنها لایق زمامداریند، اسلام آنها را زمامدار کرده است، وقتی هم که دست به دامن آنها نمی رسد باید آن اشخاص که نزدیکتر به آنها هستند از سایر افراد، آن اشخاص که بهتر توانند هضم کنند قدرت ها را، کمتر قدرت مابی در کله آنها تأثیر بکند، باید زمامدار باشند، مع الاسف دستمان کوتاه است. خمینی سید روح الله، امام خمینی، صحیفه نور، بیانات امام خمینی، نرم افزار امام و رهبری

سرنوشت ساز است به طوری که اگر خدای نکرده طرح و برنامه‌ای به طور دقیق کارشناسی نشده و جوانب امر به طور دقیق و عمیق بررسی نشده باشد و فواید و ضررهای آن در دراز مدت و کوتاه مدت پیش بینی نشده باشد ممکن است جامعه را دچار ضررهای فاحش غیر قابل جبران بنماید مانند طرح کاهش و کنترل جمعیت که در زمان قدیم اجرا شد و اکنون به ضررهای آن پی برده می‌شود و جلو چنین طرحی گرفته شده است. حاکمیت در طرح و برنامه‌ها و انتخاب آنها نقش اساسی دارد. مدیر و حکمرانی که در رأس جامعه گذاشته می‌شود آینده جامعه را مشخص می‌کند. نقش خانواده در تربیت چنین مدیری برجسته است. نظام خانواده‌ای که بر اساس مدیریت حق و اسلام پی‌ریزی شده باشد؛ که از آن مانند یوسف صدیق (ع) تحویل جامعه داده شود طرح و برنامه اقتصادی او جامعه انسانی را از قحطی اقتصادی بزرگ به طور کامل نجات می‌دهد. نظام خانواده‌ای که مانند داود نبی پرورش می‌دهد برنامه نظامی او منجر به نجات جامعه از غفرتی چون جالوت می‌شود. نظام خانواده‌ای که مدیری نظامی مانند صیاد شیرازی و مدیری دفاعی چون شهید چمران و فرماندهانی لایق چون باکری و باقری و ... به جامعه تحویل می‌دهد؛ کشور را از لحاظ امنیتی چنان بیمه می‌کند که حتی یک وجب از خاک وطن را به تصرف دشمن نمی‌دهد. چنین مدیرانی نیاز به خانواده‌ای اصولی دارند که نظام تربیتی اسلام را در مورد آنها پیاده کند. ارتزاق حلال و اخلاص در عقیده نظام یک خانواده عشایری از شهید قاسم سلیمانی یک مکتب می‌سازد. در این میان نقش حاکمیت در تربیت چنین خانواده‌هایی برجسته است چرا که ما اکنون می‌بینیم که جمهوری اسلامی سردارانی چون سلیمانی و باقری را از افتخارات خود می‌داند و سلیمانی را به عنوان یک مکتب معرفی می‌کند نقش حکمرانی چون امام روح الله در رأس نظام و امام سید علی برجسته است. خانواده‌ای که در مدیریت امام روح الله پرورش یابد نباید جز این را از او انتظار داشت.

خانواده در نگاه حاکمیت:

همانطور که خانواده بستر ساز شکل‌گیری یک نظام حاکمیتی مطلوب برای جامعه انسانی است حاکمیت نیز در قبال خانواده وظایف بسیار خطیری دارد. از جمله وظایف حکمران اسلامی در رابطه با خانواده بستر سازی برای شکل یافتن یک خانواده مطلوب و در طراز اسلام و قانون خداست. از راهکارهای موجود برای این بستر سازی تشویق افراد به ازدواج و تشکیل خانواده است تا تولید نسل به طور نظام مند و قانونی آن هم قانونی که همگام با طبیعت و فطرت انسانی است؛ باشد. قانون اسلام چون از ناحیه خداوند صادر شده و خدا به نیازهای انسان آگاهتر است کامل ترین قانون است. پیامبر اسلام به عنوان حاکم جامعه اسلامی به مردم دستور تکثیر نسل می‌دهد. و این قدر برای او مهم است که حتی اگر نسلی قبل از به ثبوت رسیدن هم سقط شود باز هم برای حاکمیت اهمیت دارد. و مایه مباهات اوست (صابری یزدی 1375 ص 431).²⁵ فراهم نمودن امکانات ازدواج و تسهیل سازی بستر ازدواج از طریق اعطای تسهیلات کم بهره یا بدون بهره به جوانان، همچنین فرهنگ سازی برای انجام چنین امر مهمی لازم است. بازگو کردن محاسن ازدواج و فواید تشکیل خانواده و نیز بازگو کردن معایب و مخاطرات عدویت و عدم ازدواج، فراهم کردن مسکن‌های ارزان قیمت برای زوجین جهت تشکیل خانواده، بالا بردن سطح و کیفیت تولیدات داخلی و کنترل نظام بازار برای فراهم شدن ارتزاق آسان نسله‌ها و تشویق شدن آنها برای تشکیل و تولید نسل، فراهم نمودن امکانات پزشکی و تلاش برای بهبود نسله‌های تولید شده و کنترل کیفیت بارداری توسط پزشکان و ماماها فرهنگ سازی برای تمامی خانواده‌ها در جهت عمل به دستورات اسلامی و بالا رفتن راندمان اخلاقی و تربیتی نسله‌ها براساس نظام حق و اسلام که مطابق با قانون فطرت است. همچنین فراهم نمودن امکانات تحصیل و تدریس برای همگان و آموزش متون مفید برای دانش آموزان و دانشجویان خیلی مهم است تمامی این کارها از وظایف نظام حکمرانی در راستای حمایت از خانواده و بهبود کیفیت خانواده است. احادیث وارده از پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) در این رابطه بسیار است. اگر این امر برای حکمران اسلام (پروردگار عالم) مهم نبود سوره‌ای در همین راستا به عنوان سوره نساء نازل نمی‌شد. تدبیر در آیات این سوره نشان می‌دهد که اولاً

²⁵ تَنَاقُحُوا تَنَاسَلُوا تَكَثَّرُوا فَاِنَّ اِبَاحِي بِكُمِ الْاَمَمَ وَلَوْ بِالسَّقَطِ

تشکیل خانواده برای حاکمیت مهم بوده و ثانیاً رفتار عادلانه از طرف زوجین به عنوان دورکن تشکیل دهنده خانواده مهم‌تر بوده است. همچنین دستورهای حمایتی که در رابطه با زنان به عنوان رکن عاطفی خانواده داده حائز اهمیت است. ای کاش امکان می داشت که بتوان همه نسلها چه کسانی که در راستای علوم حوزوی تلاش می کنند و چه آنهایی که تحصیلات آکادمیک دارند، همه را با احادیث تربیتی پیامبر و امامان آشنا نمود. سوای واحدهای درسی که در دانشگاه به عنوان درس خانواده و جمعیت تدریس می شود.

نتیجه گیری:

از آنچه گذشت روشن شد از منظر امام خمینی در واقع بین نظام حاکمیتی و خانواده یک رابطه تنگاتنگ و بینابینی قرار دارد به طوری که صلاح هر یک از این دو نهاد در صلاح دیگری تأثیر دارد و فساد هر یک از آنها نیز این گونه است. هر جا حکومت سالمی باشد و نقش خود را در رابطه با خانواده به درستی ایفا کند، خانواده نیز صالح شده و از درون آن انسانهایی لایق برای به دست گرفتن آینده ی کشور و حکومت بیرون می آیند و آنگاه که حکومت فاسد شد خانواده نیز آسیب می بیند مانند همان جمله مقام معظم رهبری که تشبیه به پرنده ای نمودند که قدرت پروازش گرفته شده یا گیاهی که به ساقه اش سیمی بسته باشند و نتواند رشد کند. بنابراین نقش حاکمیت و خانواده و اثر گذاری آن دو بر یکدیگر بسیار زیاد است.

فهرست منابع:

1. قرآن کریم ترجمه ناصر مکارم شیرازی
2. نهج البلاغه الشريف الرضى، ترجمه: دشتی، محمد، ناشر: مشهور، چاپ: ایران، قم، سال 1379 هـ - ش، چاپ اول
3. باقری بید هندی، گنج حکمت یا احادیث منظوم، معاصر، 1363 ناشر: کتاب فروشی و نشر روح.
4. جعفری، بهزاد، احتجاج، ترجمه جعفری، معاصر، ناشر: اسلامیه، چاپ: تهران، 1381، چاپ اول
5. جاویدی، طاهره، مقاله جایگاه و نقش زنان در حکومت اسلامی در دیدگاه امام خمینی، 1374، ناشر: موسسه چاپ و نشر آثار حضرت امام خمینی،
6. حسینی خامنه ای، سید علی، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، 1397، انتشارات موسسه ایمانی جهادی
7. حسینی تهرانی، سید محمد حسین، ولایت فقیه در حکومت اسلام، 1421 ق، ناشر علامه طباطبایی
8. حلی حسن بن یوسف، نهج الحق و کشف الصدق، ترجمه، پاینده، ابوالقاسم، معاصر، ناشر: دارالکتاب اللبنانی، چاپ بیروت، 1982 م چاپ اول
9. خمینی، روح الله، صحیفه نور، بی تا، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
10. خمینی، سید روح الله، شرح حدیث جنود عقل و جهل، بی تا، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
11. خمینی، سید روح الله، وصیت نامه سیاسی الهی امام خمینی، بی تا، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
12. خرمشاهی بهاء الدین، پیام پیامبر، انصاری، مسعود، 1387، انتشارات علمی فرهنگی تهران
13. صابری یزدی، علی رضا - انصاری محلاتی، محمد رضا، الحكم الزاهره، ترجمه انصاری، معاصر، 1375، ناشر: مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی.
14. فلسفی، محمد تقی، الحدیث، روایات تربیتی، بی تا، ناشر: دفتر نشر فرهنگ اسلامی
15. فوزی، یحیی، اندیشه سیاسی امام خمینی، ناشر دفتر نشر معارف، قم، چاپ: اول 1395 هـ - ش
16. موسوی همدانی، سید محمد باقر، ترجمه تحریر الوسیله امام خمینی، کتاب نکاح،
17. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار ناشر: دار احیاء التراث العربی، چاپ، بیروت، 1403 ق، چاپ، دوم

The role and position of the family in Islamic governance with emphasis on the thought of Imam Khomeini

Hadi Moezzifar

Department of Education of Birjand University of Technology

moezzifar@birjandut.ac.ir

mohammadmahdi sadooghzadeh

:Abstract

The present article is the result of efforts and research on the position of the family in Islamic governance. In this article, an attempt has been made to first examine this issue from the perspective of Islam, followed by Imam Khomeini as a comprehensive mujtahid with comprehensive conditions and also in terms of Islamic jurisprudence, philosophy and theology with deep political insight. The theoretical and practical designer and helmsman of the new management system of the Islamic society were based on the rules of Islam and political jurisprudence. His ideas have been emphasized in this article. This article summarizes the role of the family in Islamic governance because the family is a bedrock for educating individuals and their role in government. He has stated the method of religious education of the child from the Islamic point of view and preparing him to take over the future of the society, and in this regard, he has considered the method and words of Imam Khomeini in the field of educating children.

Keywords: Islamic rule, family, Imam Khomeini, education